Project work and Presentation

Sociology department

2018-19

1

નામ : પારગી રાધાબેન વાલજીભાઈ

S.Y.B.A Sem:3 Code:203 વર્ષ ::

વિષય: સામાજિક સંશોધન પરિચય

સામાજિક સંશોધનનું મહત્વ-ઉપયોગિતા

(1) વિજ્ઞાનનાં વિકાસમાં ફાળો :

(2) ઉગતી પેઢીનાં સંશોધકોને વૈજ્ઞાનિક તાલીમ [illegible] છે. :

(3) ભાવિકથન કરવામાં ઉપયોગી :

(4) વ્યવહારુ સમસ્યાઓને નિયંત્રિત કરવામાં ઉપયોગી :

(5) વાસ્તવિકતાને વસ્તુલક્ષી રીતે સમજવામાં ઉપયોગી :

(6) સામાજિક નીતિ અને આયોજનનાં ઘડતરમાં ઉપયોગી :

(7) આયોજિત સામાજિક પરિવર્તન માટે ઉપયોગી :

(8) આયોજન માટે જરૂરી માહિતી પૂરી પાડવા માટે ઉપયોગી :

(9) વિભિન્ન સામાજિક ઘટનાઓ વચ્ચેનો સંબંધ સમજવામાં ઉપયોગી :

(10) ધ્યેયપ્રાપ્તિ સામે અવરોધો જાણવામાં ઉપયોગી :

(11) સામાજિક કાર્યકરો અધિકારીઓની તાલીમમાં ઉપયોગી :

(12) સામાજિક કલ્યાણ અંગેની સમસ્યાઓ અંગે વૈજ્ઞાનિક સમજ કેળવવામાં :

(13) સામાજિક વિઘટનને લગતી સમસ્યાઓ અંગે વૈજ્ઞાનિક સમજ કેળવવામાં તેમજ તેનું નિવારણ કરવામાં ઉપયોગી

2

નામ : ઠાકોર અભિનવકુમાર મનુભાઈ

S.Y.B.A. Sem : 3 Core : 202

વિષય : ભારતનાં આદિવાસીઓ.

★ ભારતના આદિવાસીઓનું સાંસ્કૃતિક વર્ગીકરણ :

૧. ડૉ. એલ્વિને પ્રસ્તુત કરેલું સાંસ્કૃતિક પ્રગતિ મુજબનું વર્ગીકરણ :

એલ્વિન સાંસ્કૃતિક વિકાસના સ્તરના આધારે ભારતના આદિવાસીઓને નીચે મુજબ ચાર વિભાગમાં વહેંચે છે.

(i) અતિ આદિમ આદિવાસીઓ :

(ii) પ્રાચીન રૂઢિ મુજબનું જીવન જીવતા અને સંપર્કમાં આવેલા આદિવાસીઓ તેથી પરિવર્તન અનુભવી રહ્યા છે. :

(iii) બાહ્ય-સંપર્કને લીધે જેમની સંસ્કૃતિ નષ્ટ પામી રહી છે. તેવા આદિવાસીઓ :

(iv) સાંસ્કૃતિક સંપર્કમાં આવવા છતાં પોતાની મૂળ સંસ્કૃતિ જાળવી રાખી છે. તેવા આદિવાસીઓ :

૨. ઇન્ડિયન કોન્ફરન્સ ઓફ સોશિયલ વર્ક દ્વારા પ્રસ્તુત થયેલું વર્ગીકરણ :

ઇન્ડિયન કોન્ફરન્સ ઓફ સોશિયલ વર્ક નામની સંસ્થાએ 1952 માં આદિવાસી કલ્યાણ સમિતિની નિમણૂક કરી હતી. આ સમિતિએ ભારતના આદિવાસીઓને ચાર ભાગમાં વહેંચ્યા છે.

(i) આદિવાસી સમુદાયો :

(ii) અર્ધઆદિવાસી સમુદાયો :

(iii) સંસ્કૃતિકૃત આદિવાસી સમુદાયો :

(iv) સંપૂર્ણ અંગીકૃત આદિવાસીઓ :

૩. મજમુદાર અને મદને પ્રસ્તુત કરેલું વર્ગીકરણ

મજમુદાર અને મદન નોંધે છે. તેમ આદિવાસીઓને ભારતની સાંસ્કૃતિક સમસ્યાઓ છે. આદિવાસીઓનું વર્ગીકરણ તેમની અર્થવ્યવસ્થાને આધારે કરવું વાજબી અને મહત્વનું છે. આદિવાસીઓને ચાર વિભાગોમાં વહેંચે છે.

(i) ખાદ્ય-સંકલકો :

(ii) મિશ્ર અર્થવ્યવસ્થા ધરાવતા આદિવાસીઓ :

(iii) ખેતી કરતા આદિવાસીઓ :

(iv) આધુનિક ઉદ્યોગો ખાણો અને વસાહતોમાં કામ કરતા આદિવાસીઓ :

3

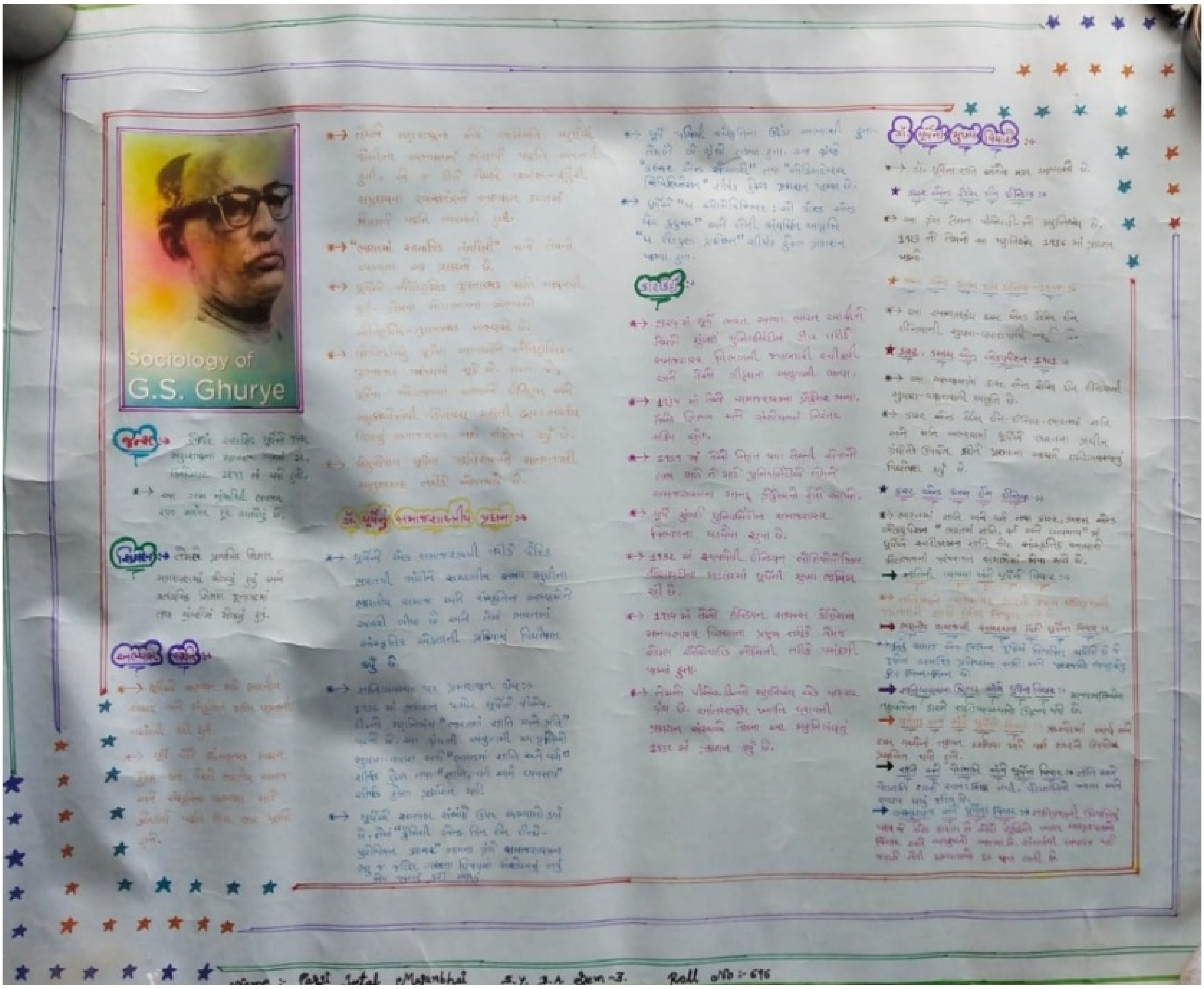

4

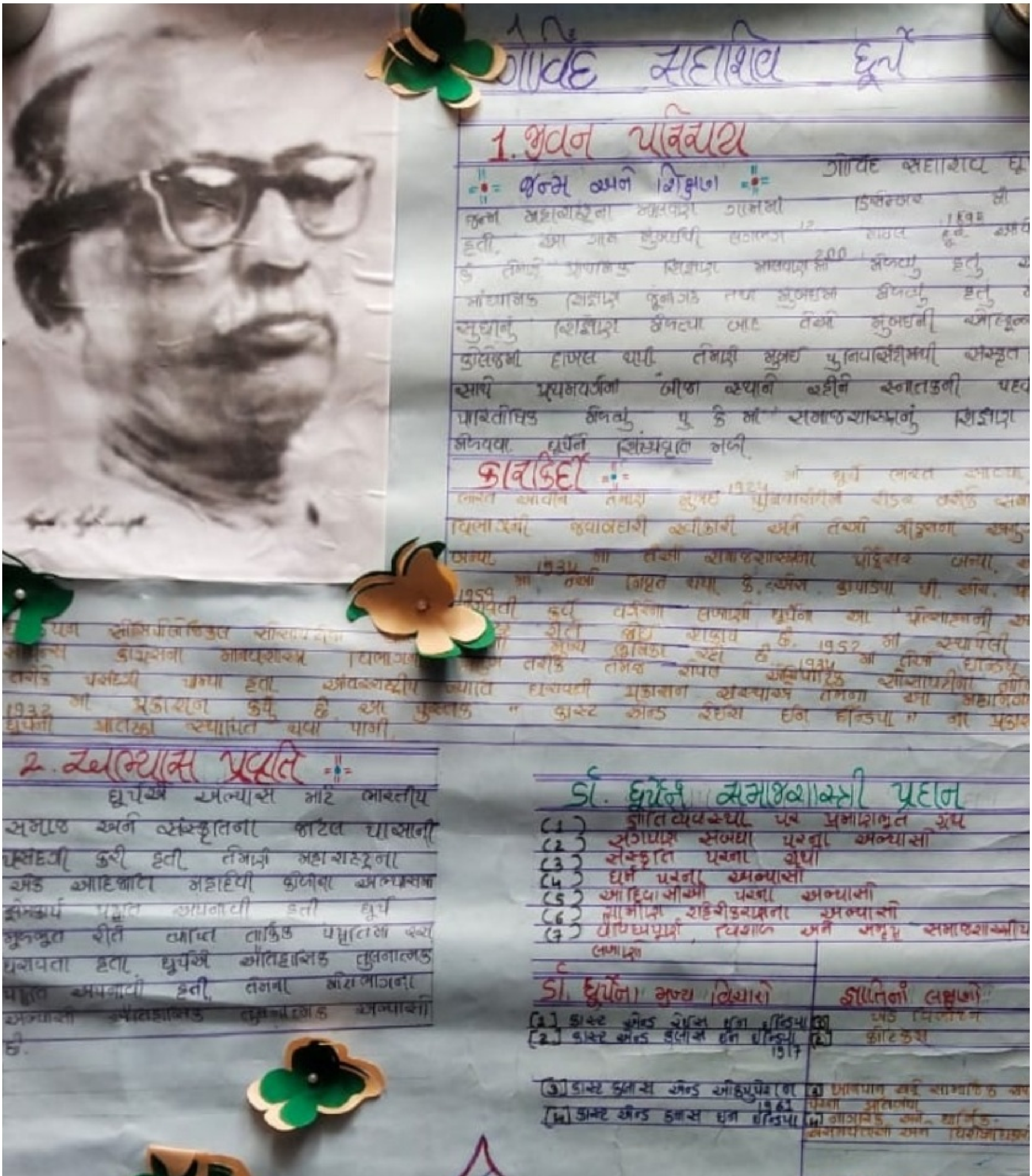
ગોવિંદ સદાશિવ ઘૂર્યે
1. જીવન પરિચય
જન્મ અને શિક્ષણ
કારકિર્દી
2. અભ્યાસ પદ્ધતિ
ડૉ. ઘૂર્યેનું સમાજશાસ્ત્રી પ્રદાન
(1) જ્ઞાતિવ્યવસ્થા પર પ્રમાણભૂત ગ્રંથ
(2) સગપણ સંબંધો પરના અભ્યાસો
(3) સંસ્કૃતિ પરના ગ્રંથો
(4) ધર્મ પરના અભ્યાસો
(5) આદિવાસીઓ પરના અભ્યાસો
(6) ગ્રામીણ શહેરીકરણના અભ્યાસો
(7) વૈવિધ્યપૂર્ણ, વિશાળ અને સમૃદ્ધ સમાજશાસ્ત્રીય લખાણો
ડૉ. ઘૂર્યેના મુખ્ય વિચારો
જ્ઞાતિનાં લક્ષણો
Submitted to
Dr. Kamini

5

ડૉ. ગોવિંદ સદાશિવ ઘૂર્યે (1893 - 198

જન્મ :- 12 ડિસેમ્બર 1893

મૃત્યુ :- 28 ડિસેમ્બર 1983

→ તેમણે સંસ્કૃત અને અંગ્રેજી વિષયમાં સુવર્ણચંદ્રક પ્રાપ્ત કર્યો.

જન્મ અને શિક્ષણ

→ ગોવિંદ સદાશિવ ઘૂર્યેનો જન્મ મહારાષ્ટ્રના માલવણ ગામમાં 12 ડિસેમ્બર 1893માં થયો હતો. તેમણે પ્રાથમિક શિક્ષણ માલવણમાં મેળવ્યું હતું. અને માધ્યમિક શિક્ષણ જુનાગઢ તથા મુંબઈમાં મેળવ્યું હતું. તેઓ મુંબઈની એલ્ફિન્સ્ટન કૉલેજમાં દાખલ થયા. તેમણે લંડન સ્કૂલ ઑફ ઈકોનોમિક્સમાં પ્રો. ઉર્વિક અને હૉબ હાઉસ પાસે બે સત્ર સુધી અભ્યાસ કર્યો. અહીંથી તેઓ પીએચ.ડી.ના અભ્યાસ માટે કેમ્બ્રિજ યુનિવર્સિટીમાં જોડાયા.

→ 1923માં તેમણે "કાસ્ટ એન્ડ રેઈસ ઈન ઈન્ડિયા" વિષય પર પીએચ. ડી. ની પદવી મેળવી.

* **કારકિર્દી :-** 1924માં ઘૂર્યે ભારત આવ્યા. તેમણે મુંબઈ યુનિવર્સિટીમાં રીડર તરીકે સમાજશાસ્ત્ર વિભાગની જવાબદારી સ્વીકારી.

→ 1934માં તેઓ સમાજશાસ્ત્રના પ્રોફેસર બન્યાં. 1959માં તેઓ નિવૃત્ત થયા. તેઓ ઈન્ડિયન સાયન્સ કોંગ્રેસના માનવશાસ્ત્ર વિભાગના પ્રમુખ તરીકે તેમજ રૉયલ એંથ્રોપોલોજિકલ સોસાયટીના નોમિની તરીકે પસંદગી પામ્યાં હતાં.

* **સમાજશાસ્ત્રીય પ્રદાન :-** તેમણે ભારતની જાતિવ્યવસ્થા ઉપર પ્રમાણભૂત ગ્રંથ લખ્યો છે. 1936માં પ્રકાશન પામેલ ઘૂર્યેનો પીએચ.ડી.નો મહાનિબંધ "ભારતમાં જ્ઞાતિ અને જાતિ" જાણીતો છે. તેઓએ 1989 સુધીમાં 31 પુસ્તકો લખ્યાં છે. તેમાંના 5 પુસ્તકો 1950 પહેલાં અને 13 પુસ્તકો 1959માં તેઓ નિવૃત્ત થયા.

* **મુખ્ય વિચારો :-** જ્ઞાતિ અંગેના ત્રણ અભ્યાસો છે. (1) કાસ્ટ એન્ડ રેઈસ ઈન ઈન્ડિયા આ ગ્રંથ તેમના પીએચ.ડી.નો મહાનિબંધ છે. 1932નો તેમનો આ મહાનિબંધ 1936માં પ્રકાશન પામ્યો.
(2) કાસ્ટ એન્ડ ક્લાસ ઈન ઈન્ડિયા 1957 - આ અભ્યાસગ્રંથ કાસ્ટ એન્ડ રેઈસ ઈન ઈન્ડિયાની સુધારા - વધારાવાળી આવૃત્તિ છે.
(3) કાસ્ટ, ક્લાસ એન્ડ ઓક્યુપેશન - 1961

નામ :- ખગડી પાયલબેન આર.
T.Y. B.A (Sem-5)

6

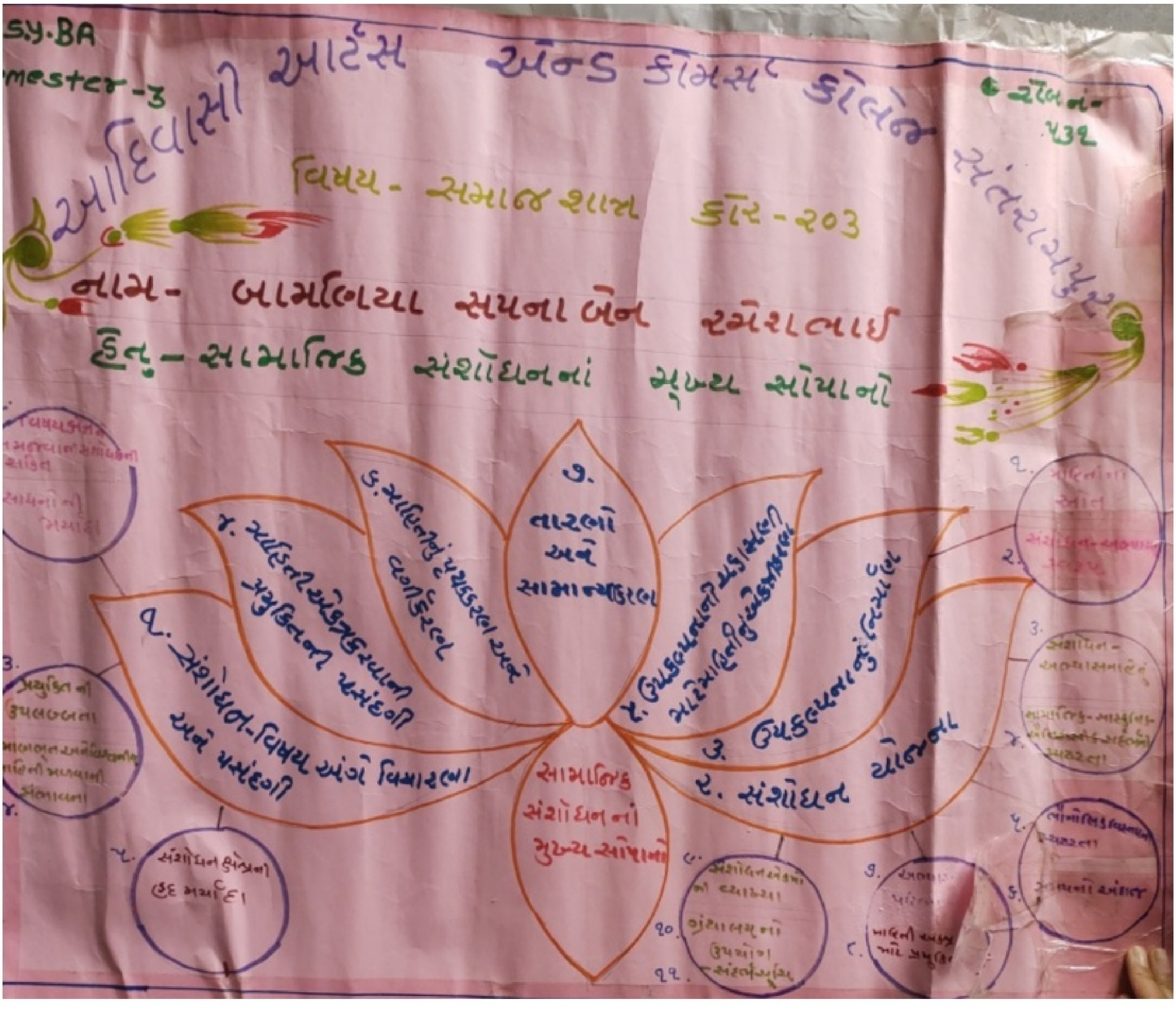
S.Y.BA
mester-3
આદિવાસી આર્ટસ એન્ડ કોમર્સ કોલેજ સંતરામપુર
રોલ નં- ૫૩૯
વિષય- સમાજશાસ્ત્ર કોર-૨૦૩
નામ- બામણિયા સપનાબેન રમેશભાઈ
હેતુ- સામાજિક સંશોધનનાં મુખ્ય સોપાનો
૧. સંશોધન-વિષય અંગે વિચારણા અને પસંદગી
૨. સંશોધન યોજના
૩. ઉપકલ્પનાનું નિર્માણ
૭. તારણો અને સામાન્યીકરણ
સામાજિક સંશોધનનાં મુખ્ય સોપાનો
સંશોધન ક્ષેત્રની હદ મર્યાદા

7

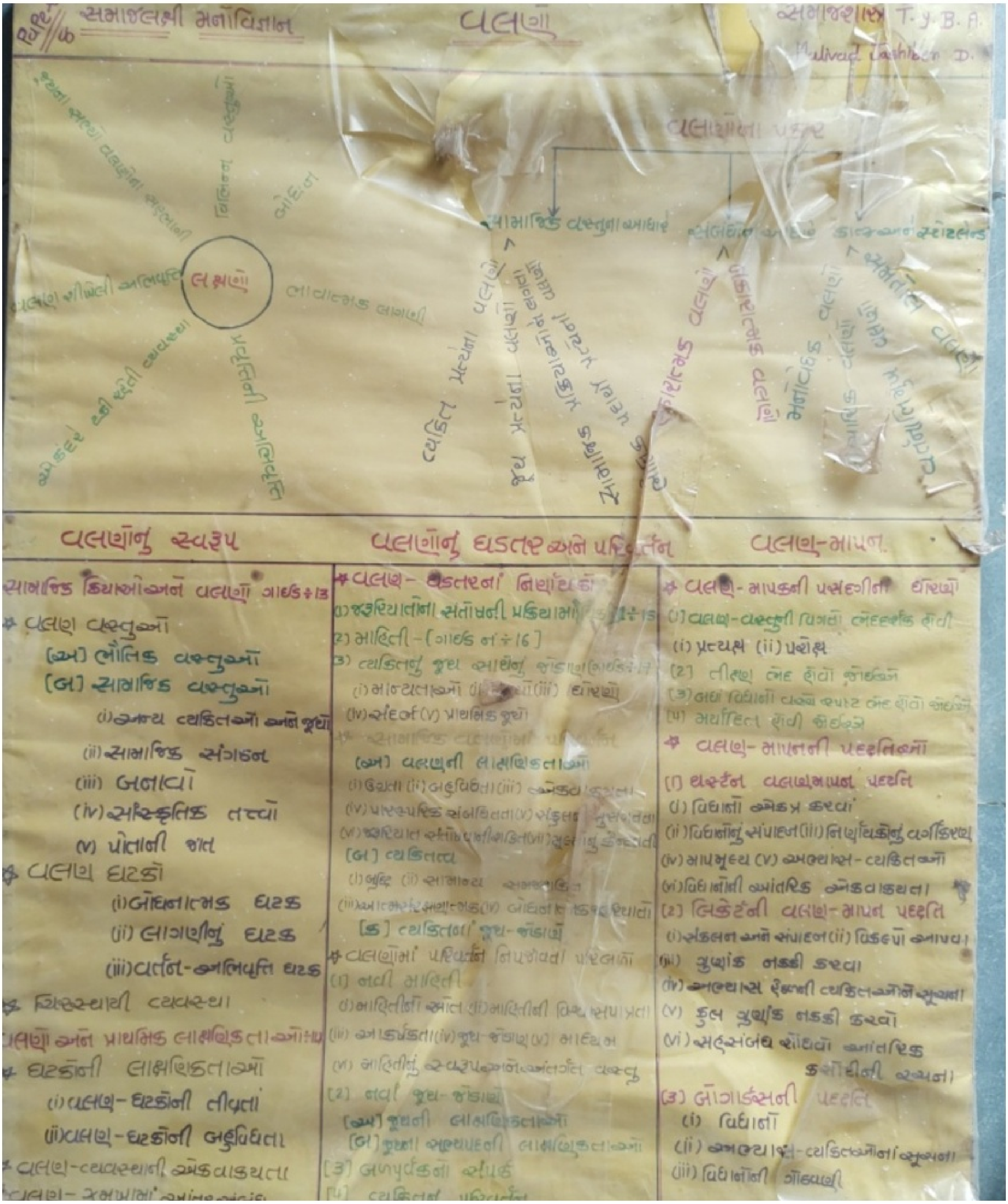
સમાજલક્ષી મનોવિજ્ઞાન
વલણો
સમાજશાસ્ત્ર T.Y.B.A.
વલણોના પ્રકાર
સામાજિક વસ્તુના આધારે
કાત્ઝ અને સ્ટોટલેન્ડ
લક્ષણો
વલણ શીખેલી અભિવ્યક્તિ
ભાવાત્મક લાગણી
વ્યક્તિગત પ્રત્યેના વલણો
જૂથ પ્રત્યેના વલણો
વલણોનું સ્વરૂપ
સામાજિક ક્રિયાઓ અને વલણો ગાઇડ ન:13
વલણ વસ્તુઓ
(અ) ભૌતિક વસ્તુઓ
(બ) સામાજિક વસ્તુઓ
(i) અન્ય વ્યક્તિઓ અને જૂથો
(ii) સામાજિક સંગઠન
(iii) બનાવો
(iv) સાંસ્કૃતિક તત્ત્વો
(v) પોતાની જાત
વલણ ઘટકો
(i) બોધાત્મક ઘટક
(ii) લાગણીનું ઘટક
(iii) વર્તન-અભિવ્યક્તિ ઘટક
સ્થિરસ્થાયી વ્યવસ્થા
વલણો અને પ્રાથમિક લાક્ષણિકતાઓ
ઘટકોની લાક્ષણિકતાઓ
(i) વલણ-ઘટકોની તીવ્રતા
(ii) વલણ-ઘટકોની બહુવિધતા
વલણ-વ્યવસ્થાની એકવાક્યતા
વલણોનું ઘડતર અને પરિવર્તન
વલણ-ઘડતરનાં નિર્ણાયકો
(1) જરૂરિયાતોના સંતોષની પ્રક્રિયામાંથી
(2) માહિતી - (ગાઇડ ન:16)
(3) વ્યક્તિનું જૂથ સાથેનું જોડાણ
(iv) સંદર્ભ (v) પ્રાથમિક જૂથો
(અ) વલણની લાક્ષણિકતાઓ
[બ] વ્યક્તિત્વ
[ક] વ્યક્તિનાં જૂથ-જોડાણો
વલણોમાં પરિવર્તન નિપજાવતાં પરિબળો
(1) નવી માહિતી
(2) નવાં જૂથ-જોડાણો
(અ) જૂથની લાક્ષણિકતાઓ
[3] બળપૂર્વકનો સંપર્ક
વલણ-માપન
વલણ-માપકની પસંદગીનાં ધોરણો
(i) પ્રત્યક્ષ (ii) પરોક્ષ
વલણ-માપનની પદ્ધતિઓ
(1) થર્સ્ટન વલણમાપન પદ્ધતિ
(i) વિધાનો એકત્ર કરવાં
(ii) વિધાનોનું સંપાદન (iii) નિર્ણાયકોનું વર્ગીકરણ
(iv) માપમૂલ્ય (v) અભ્યાસ-વ્યક્તિઓ
(vi) વિધાનોની આંતરિક એકવાક્યતા
(2) લિકર્ટની વલણ-માપન પદ્ધતિ
(i) સંકલન અને સંપાદન (ii) વિકલ્પો આપવા
(iii) ગુણાંક નક્કી કરવા
(v) કુલ ગુણાંક નક્કી કરવો
(vi) સહસંબંધ શોધવો આંતરિક કસોટીની રચના
(3) બોગાર્ડસની પદ્ધતિ
(i) વિધાનો
(iii) વિધાનોની ગોઠવણી

8

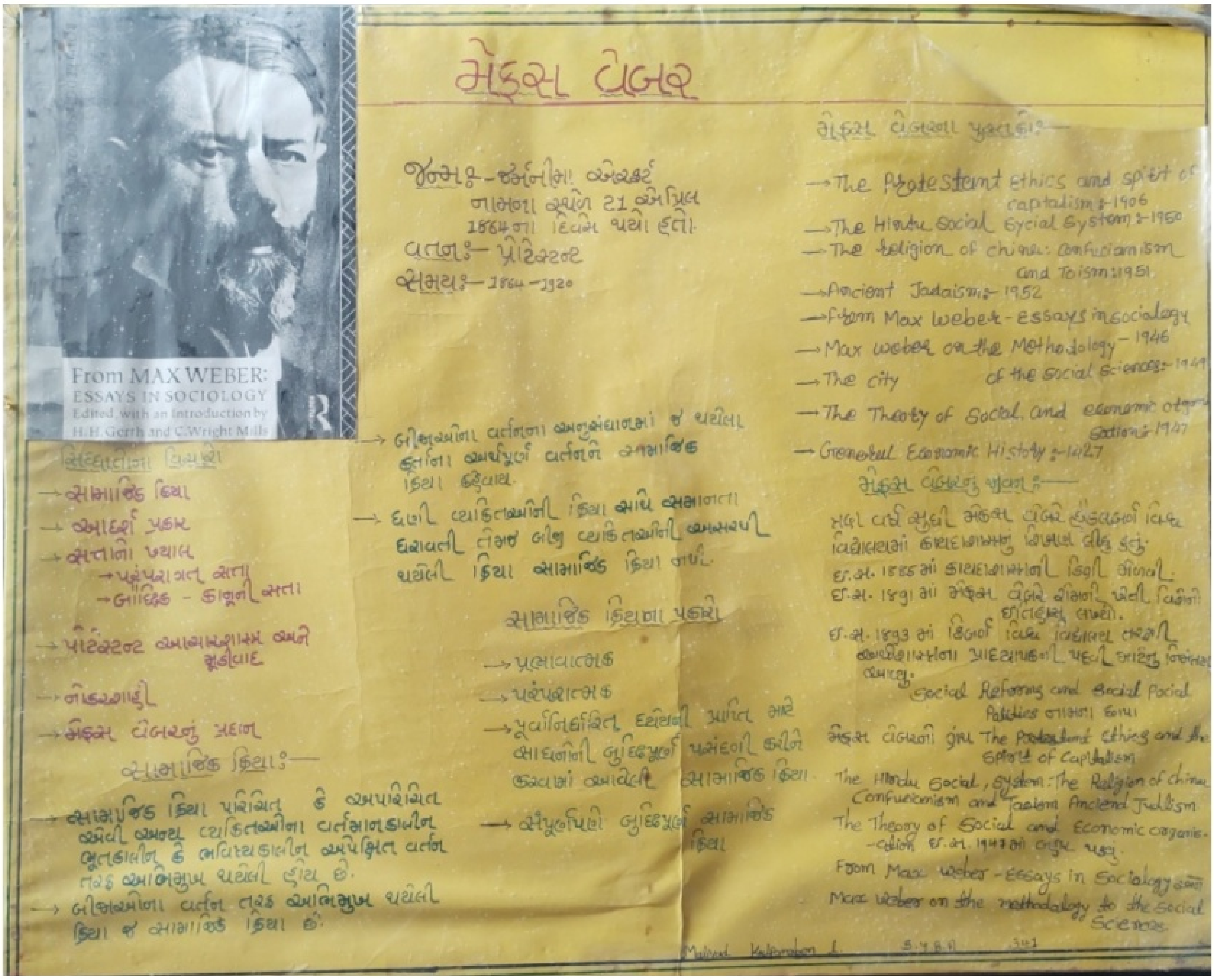

મેક્સ વેબર
From MAX WEBER:
ESSAYS IN SOCIOLOGY
Edited, with an Introduction by
H.H. Gerth and C.Wright Mills
વતનઃ- પ્રોટેસ્ટન્ટ
સમયઃ- 1864-1920
સામાજિક ક્રિયા
આદર્શ પ્રકાર
સત્તાનો ખ્યાલ
સામાજિક ક્રિયાના પ્રકારો
પ્રભાવાત્મક
પરંપરાત્મક
મેક્સ વેબરના પુસ્તકોઃ-
The Protestant ethics and spirit of capitalism:-1906
The Religion of china: Confucianism and Taoism:1951
Ancient Judaism:-1952
From Max Weber - Essays in sociology
The city
The Theory of Social and economic organisation:-1947
General Economic History:-1927

9

નશીલા દ્રવ્યો અર્થ લક્ષણો

Name :- Heena.A.S
Roll No.:- 101
Sem :- 2

નશીલાં દ્રવ્યોના વ્યસનનો અર્થ:-

નશો કે કેફ ઉત્પન્ન કરતા કે માદકતાના ગુણ ધરાવતા પદાર્થોને નશીલાં દ્રવ્યો, માદક દ્રવ્યો કે કેફી દ્રવ્યો તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. આવો ગુણ ન ધરાવતા હોય પરંતુ તાત્કાલિક સ્ફૂર્તિ લાવનાર માનસિક શાંતિ પ્રદાન કરનાર વગેરે પદાર્થો ને કે દ્રવ્યોને બિન નશાયુક્ત દ્રવ્યો છે.

નશીલા દ્રવ્યો

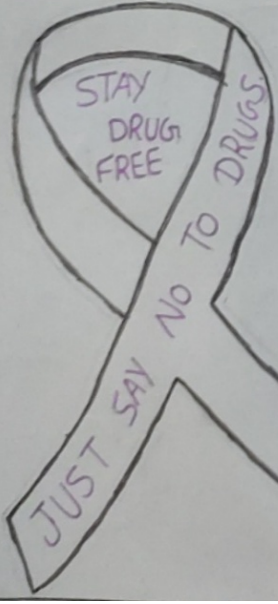

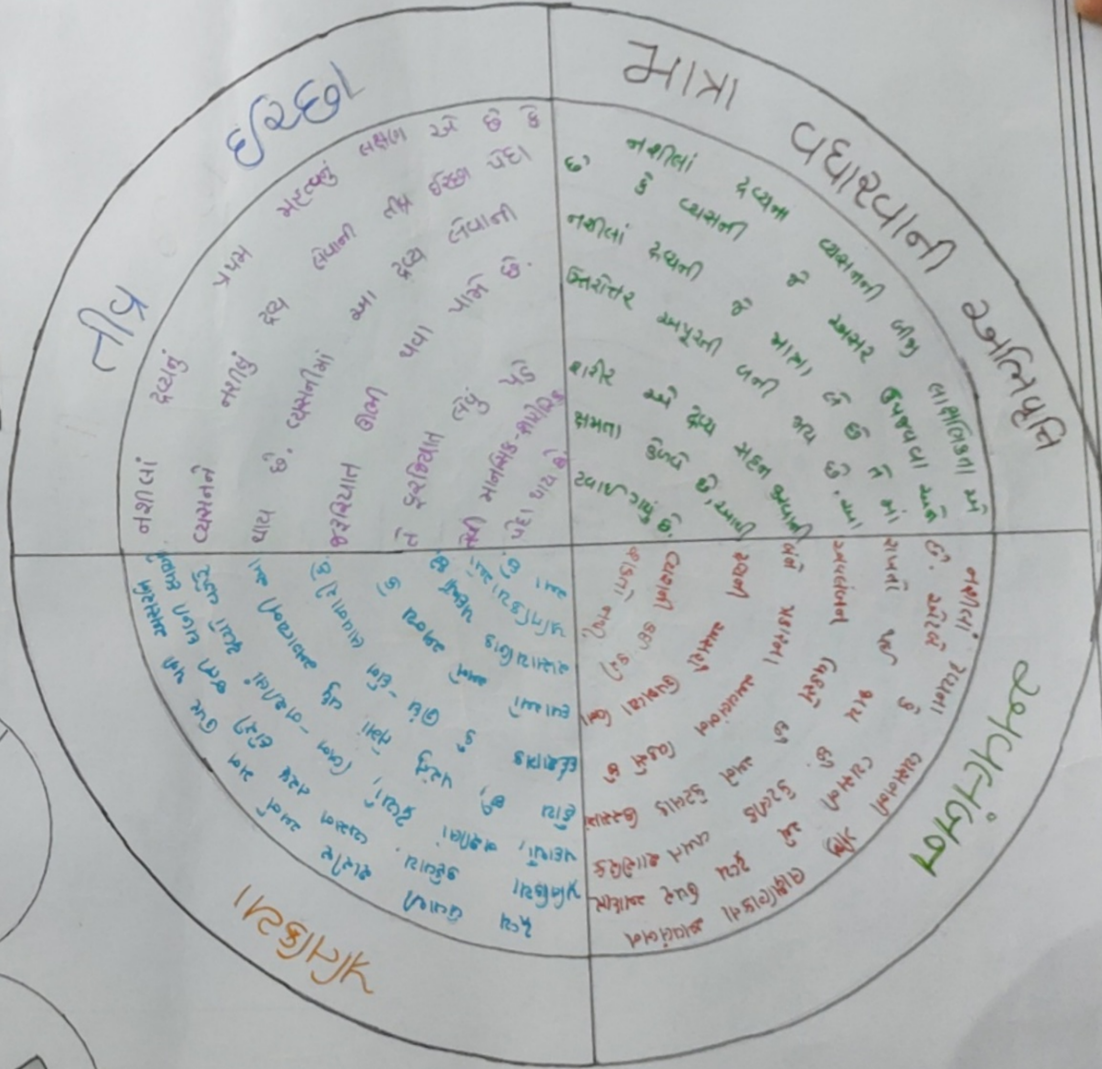

Name :- HEENA A.S.
Roll no. :- 101
General Sociology
Sem :- 2

સાંસ્કૃતિક મંદતા (Cultural Lag)

ઓગબર્ને સંસ્કૃતિના બે પ્રકારો દર્શાવ્યા છે.

1. ભૌતિક સંસ્કૃતિ
2. અભૌતિક સંસ્કૃતિ

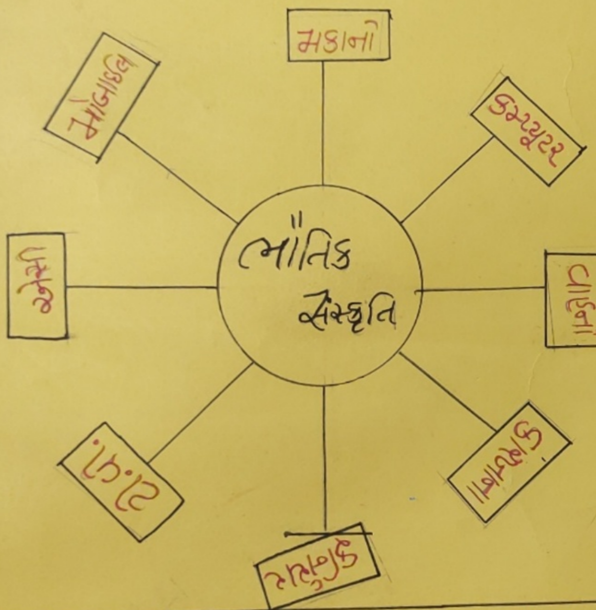

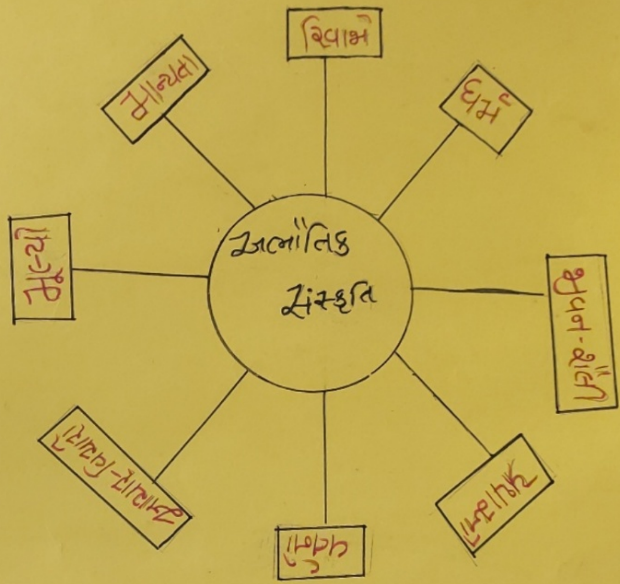

સાંસ્કૃતિક મંદતાના પાસા (Aspects of Cultural Lag)

ઓગબર્ને મુખ્ય બે પાસા દર્શાવ્યા છે:-

(અ) ભૌતિક સંસ્કૃતિ અને અભૌતિક સંસ્કૃતિ એકબીજાના પૂરક અને પરસ્પરાવલંબન ધરાવે છે. એક સંસ્કૃતિમાં આવતું પરિવર્તન બીજી સંસ્કૃતિમાં પરિવર્તન લાવે છે. ભૌતિક સંસ્કૃતિને અનુરૂપ થવા માટે અભૌતિક સંસ્કૃતિમાં પરિવર્તનો આવે છે.

(બ) ભૌતિક સંસ્કૃતિ અને અભૌતિક સંસ્કૃતિમાં આવતા પરિવર્તનોની ગતિમાં તફાવત હોય છે. ભૌતિક સંસ્કૃતિમાં ખૂબ જ ઝડપથી પરિવર્તન આવે છે. બજારમાં આવતા નવા સાધનો અને નવી શોધો લોકો ઝડપથી અપનાવી લે છે. નવા મોબાઈલ, નવા ... , નવી ઘડિયાળ, પર્સ, ફેશન ... , ટેકનોલોજીના ... વગેરે ઝડપથી અપનાવે છે.

સાંસ્કૃતિક મંદતાના ખ્યાલની ટીકા :-

સોરોકીન :- ઓગબર્ને પોતાના ખ્યાલમાં જણાવ્યું કે, ભૌતિક સંસ્કૃતિમાં હંમેશા પ્રથમ પરિવર્તન આવે છે અને પછી પાછળથી અભૌતિક સંસ્કૃતિમાં પરિવર્તન આવે છે. આ બાબત હંમેશા સાચી નથી. કેટલીક વખત પ્રથમ વિચારો, માન્યતાઓ અને મૂલ્યો વગેરે અભૌતિક સંસ્કૃતિમાં પરિવર્તન આવે છે. પછી તેને અનુરૂપ ભૌતિક સર્જનો પાછળથી થાય છે. કોમ્પ્યુટર, મોબાઈલ, ટીવી અને એવી અંગે વિચારો પહેલા આવે છે પછી તેના ભૌતિક સર્જનો થાય છે.

મેકાઈવર અને પેજ :- ઓગબર્નના ખ્યાલની ટીકા કરતાં જણાવે છે કે સાંસ્કૃતિક મંદતાનો ખ્યાલ અડધો સાચો છે. પૂરેપૂરો સાચો સાબિત થતો નથી. સમાજના બધા જ ભાગો એકબીજા સાથે જોડાયેલા છે, એકબીજાના પૂરક અને પરસ્પરાવલંબન ધરાવે છે. ભૌતિક સંસ્કૃતિ અને અભૌતિક સંસ્કૃતિ પરસ્પર એકબીજાને પ્રભાવિત કરે છે. બંનેની સંયુક્ત અસરથી સમાજમાં પરિવર્તન આવે છે. પરંતુ અભૌતિક સંસ્કૃતિના તત્ત્વોમાં આવતા પરિવર્તનોની ઝડપ માપી શકાતી નથી.

shot on motorola one fusion+
Drashti02
Mar 14, 2024, 11:54 AM

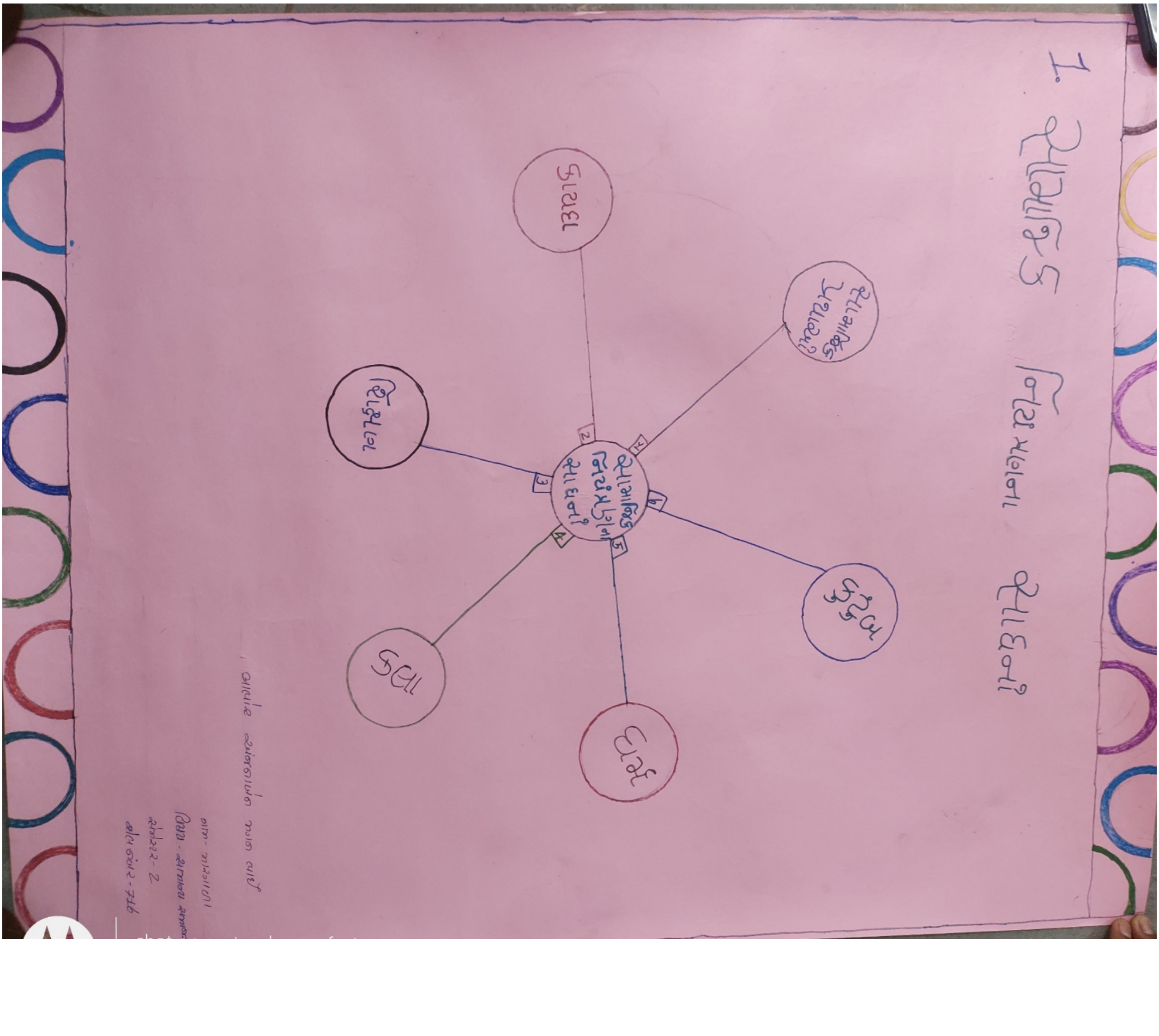
1. સામાજિક નિયંત્રણના સાધનો
સામાજિક નિયંત્રણના સાધનો
કાયદા
સામાજિક પ્રથાઓ
શિક્ષણ
કુટુંબ
ધર્મ
કલા

સામાજિક વ્યવસ્થાનાં પાસાંઓ

નામ : બારૈયા શિવાનીબેન ભુપતભાઈ
મહાશાળા : આદિવાસી આર્ટ્સ એન્ડ કોમર્સ કોલેજ સંતરામપુર
મુખ્ય વિષય : ઇતિહાસ
વિષય : સામાન્ય સમાજશાસ્ત્ર
રોલ નં : 534

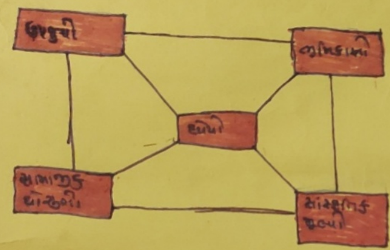

[1] ઉપજૂથો : કોઈપણ સમાજમાં અનેક જૂથો હોય છે. દરેક જૂથ સામાજિક વ્યવસ્થા છે. કોઈપણ ઉપજૂથ જૂથના જેવા લક્ષણો ધરાવતું હોવાથી તેને ઉપજૂથ કે પેટાજૂથ કહેવામાં આવે છે. વ્યક્તિઓ અનેક ઉપજૂથોમાં વિવિધ પ્રકારનાં સામાજિક સ્થાનો ધરાવે છે. આ સ્થાનોને આધારિત વિવિધ ભૂમિકા ભજવવા માટે તે અપેક્ષિત હોય છે. જૂથ અને ઉપજૂથોનો ખ્યાલ સાપેક્ષ છે. દા.ત. ભારતને જૂથ તરીકે ગણીએ તો તેનાં રાજ્યો - ગુજરાત, મહારાષ્ટ્ર, પંજાબ વગેરે.

[2] ભૂમિકા : સામાજિક વ્યવસ્થામાં વ્યક્તિના વિવિધ દરજ્જાઓ હોય છે. આ દરજ્જાના સંદર્ભમાં સામાજિક ધોરણો પ્રમાણે વ્યક્તિ જે કાર્યો કરે છે તેને ભૂમિકા કહે છે. જે વ્યક્તિની ક્રિયાઓ નિર્દેશ કરે છે ભૂમિકા એ દરજ્જાનું વર્તનાત્મક પાસું છે. દા.ત. જેમકે શાળામાં આચાર્ય શાળાનું સંચાલન કરે. શિક્ષક ભણાવે, વિદ્યાર્થી ભણે, પટાવાળો ઓફિસનું કાર્યાલયનું કામ કરે.

[3] સામાજિક ધોરણો : અમુક સામાજિક પરિસ્થિતિ કે સામાજિક રચનાતંત્રમાં કોઈ સ્થાન સાથે સંકળાયેલી સમુચિત વર્તનની અપેક્ષાઓ એટલે સામાજિક ધોરણો. આ સામાજિક ધોરણો વ્યક્તિનું વર્તન નક્કી કરતા માપદંડો છે. આ માપદંડો જ વ્યક્તિના વર્તનની વર્તનની યોગ્યતા કે અયોગ્યતા સ્પષ્ટ કરે છે. જેમકે શાળા - સંચાલનના નિયમો, આચાર્યશ્રીઓ તથા વિદ્યાર્થીઓ વગેરેના તમામ વર્તનનું નિયંત્રણ કરે છે.

[4] સાંસ્કૃતિક મૂલ્યો : સામાજિક વ્યવસ્થામાં વ્યક્તિ જે વર્તન કરે છે. તેનું મૂલ્યાંકન સાંસ્કૃતિક મૂલ્યો દ્વારા થતું હોય છે. આ સાંસ્કૃતિક મૂલ્યોને સમજવું અગત્યનું હોય છે. વળી, સામાજિક વ્યવસ્થામાં વ્યક્તિ જે દરજ્જો ધરાવે છે. તેનું મૂલ્યાંકન પણ સાંસ્કૃતિક મૂલ્યો દ્વારા થતું હોય છે. જેમકે, શાળાના આચાર્યશ્રીએ પ્રમાણિકતા અને પારદર્શકતાથી શાળાનું સંચાલન કરવું.

[5] હોદ્દો : ઉપર્યુક્ત ચારેય પાસાઓ દ્વારા સામાજિક વ્યવસ્થામાં વ્યક્તિ જે વર્તન કરે છે તેનું મૂલ્યાંકન સાંસ્કૃતિક ધોરણો દ્વારા થાય છે. હોદ્દો એ પ્રાપ્ત કરવાની પ્રક્રિયા છે માનવીની મૂળભૂત અને ગૌણ જરૂરિયાતોને સંતોષવા માટે ક્રમ બદ્ધ સંતોષે છે. હોદ્દો એ પ્રાપ્ત કરવાની પ્રક્રિયા છે. લગ્ન, અર્થ, રાજ્ય, શિક્ષણ અને ધર્મ વગેરે વ્યવસ્થાઓ અસ્તિત્વમાં આવી છે. આ દરેક વ્યવસ્થાને પોતાના અનેક હોદ્દા હોય છે.

કુટુંબ

પ્રસ્તાવના

કુટુંબ અનોખા સંબંધ રૂપ છે. પતિ-પત્ની વચ્ચે જોડાયેલો સંબંધ છે અને માતા-પિતા તથા સંતાનો વચ્ચે લોહીનો સંબંધ છે તેવી જ રીતે ભાઈ-બહેન વચ્ચે પણ લોહીનો સંબંધ છે ઉદાહરણ તરીકે મુખ્ય કુટુંબના સભ્યો પ્રજનનકાર્ય દ્વારા વધુ નિકટથી સંબંધિત છે પતિ-પત્ની વચ્ચેના જાતીય સંબંધ અને સંયુક્ત રીતે પ્રસંગ દ્વારા વૈવાહિક રીતે સંકળાયેલા છે. માતા-પિતા અને સંતાનો લોહી અને પ્રેમના સંબંધો વડે સંબંધિત છે.

વિભક્ત કુટુંબ

વિભક્ત કુટુંબ તેના કદની દૃષ્ટિએ નાનું હોય છે. તેમાં પતિ-પત્ની અને તેના અપરિણીત સંતાનોનો જ સમાવેશ થાય છે વિભક્ત કુટુંબમાં મતા મુખ્ય વ્યવહાર વ્યક્તિ કેન્દ્રિત હોય છે. વ્યક્તિગત જીવનને પ્રાધાન્ય અપાય છે. તેથી પારિવારિક કોઈ વધુ વિશેષ ઉદ્ભવતા નથી.

" વિભક્ત કુટુંબ એ પરિણીત સ્ત્રી-પુરુષ અને તેમના સંતાનોનું બનેલું હોય છે.

સંયુક્ત કુટુંબ

ઈરાવતી કર્વે સંયુક્ત કુટુંબની વ્યાખ્યા આપતા અનોખા અર્થ આપતા જણાવે છે કે - " સંયુક્ત કુટુંબમાં ઓછામાં ઓછી ચાર પેઢીનો પુરુષ સભ્યો જેવા કે પિતામહ અને પિતામહના ભાઈઓ, પિતા અને પિતાના ભાઈઓ, પિતાના ભાઈઓ અને પિતરાઈ ભાઈઓ તેમજ સંતાનોની પત્નીઓનો સમાવેશ થાય છે.

" [illegible]

એમ. એસ. ગોરે

સંયુક્ત કુટુંબના લક્ષણો

1. સંયુક્ત નિવાસ
2. સંયુક્ત રસોઈ
3. સંયુક્ત મિલકત
4. સંયુક્ત પૂજા આરાધના
5. પિતા કે કુટુંબના વડા કર્તાહર્તા સત્તા
6. રક્ત સંબંધની કડી

વિભક્ત કુટુંબના લક્ષણો

1. વિભક્ત કુટુંબ એક કે બે પેઢીના સભ્યોનું બનેલું હોય છે.
2. વિભક્ત કુટુંબમાં કાકા, દાદા પિતામહ ભાભી, ભાભી સાસુ નણંદ જેવા વડીલ સભ્યોનો અભાવ હોય છે.
3. વિભક્ત કુટુંબ અન્ય કુટુંબ કે જન્મ કુટુંબ સાથે મિલકતો અલગ ધરાવતું હોય છે.
4. વિભક્ત કુટુંબમાં પતિ-પત્ની વચ્ચેના સંબંધો મુખ્યત્વે સમાનતાની ભૂમિકા પર રચાયેલું હોય છે.
5. બાળકોના ઉછેર પ્રત્યે માતા-પિતા વધુ જવાબદારી પૂર્વક વર્તે છે.

ડામોર ચિનલબેન લક્ષ્મણભાઈ
સેમ : ૨
રોલનં : ૭૧૬
વિષય : ભારતીય કુટુંબ

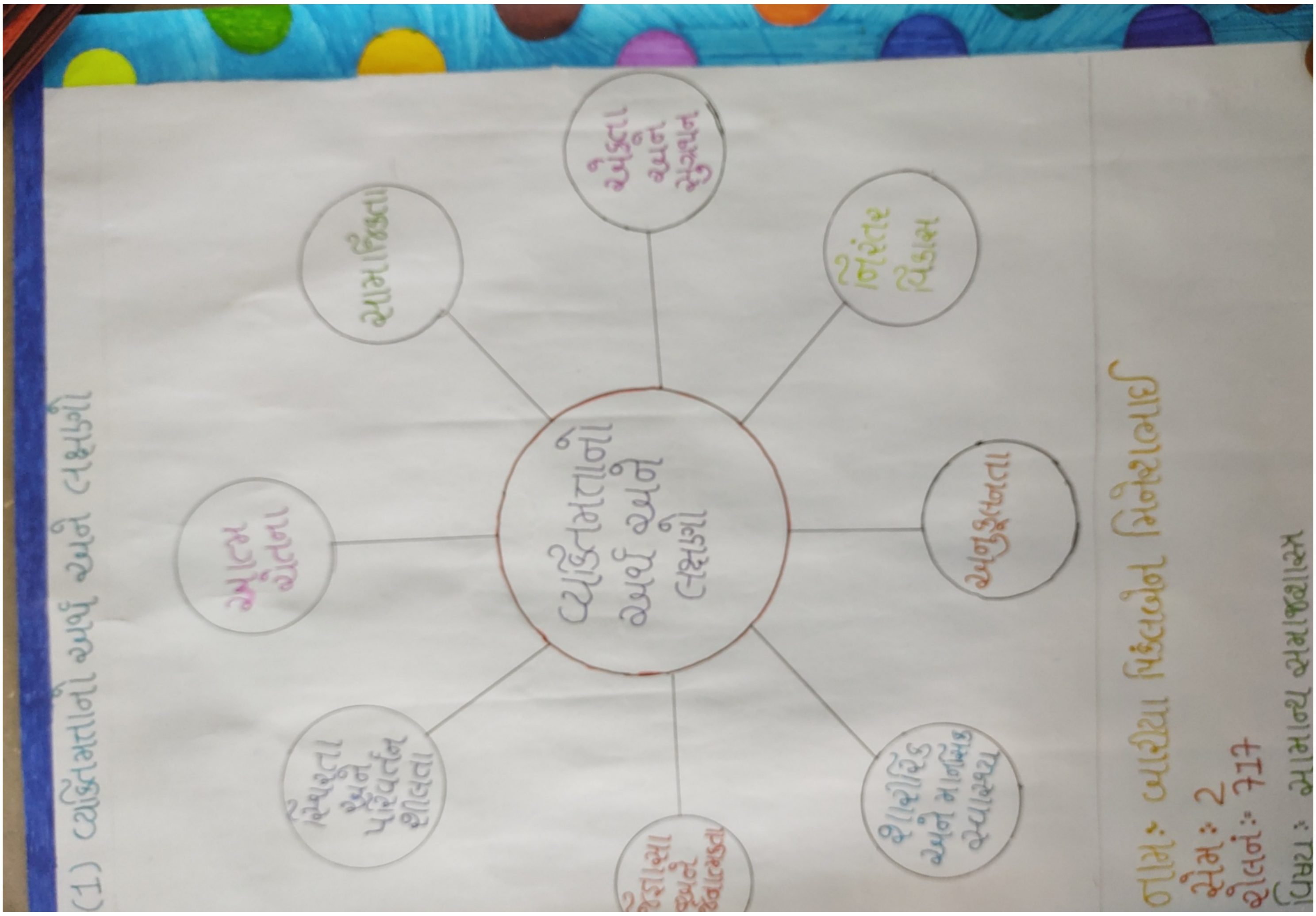
(1) વ્યક્તિમત્તાનો અર્થ અને લક્ષણો
આત્મ ચેતના
સામાજિકતા
સ્થિરતા અને પરિવર્તનશીલતા
વ્યક્તિમત્તાનો અર્થ અને લક્ષણો
એકતા અને સુગ્રથન
નિરંતર વિકાસ
અનુકૂલનતા
શારીરિક અને માનસિક સ્વાસ્થ્ય
સેમ: 2
રોલનં: 717
વિષય: સામાન્ય સમાજશાસ્ત્ર

બેકારીનો અર્થ અને પ્રકારો

• બેકારીનો અર્થ :

બેકારીનો અર્થ સમજવામાં મહાન અર્થશાસ્ત્રી પીગુ કહે છે કે, "સામાન્ય રીતે કામ કરવાની ક્ષમતા ધરાવતી વ્યક્તિ કામ કરવા સમર્થ હોય અને કામ કરવાની ઇચ્છા પણ ધરાવતી વ્યક્તિઓને કામ કરવાની ઇચ્છા હોવા છતાં, પ્રવર્તમાન વેતનદરના ધોરણે કામ મેળવી શકતા ન હોય તે સ્થિતિને બેકારી કહે છે.

→ બેકારીને નીચેની બાબતો ઉપરથી વ્યક્તિ કામ કરવા માટે શારીરિક - માનસિક રીતે સમર્થ હોય કે ન હોય પરંતુ જ્યારે પોતાના અને પોતાના કુટુંબના ભરણપોષણ કરવા ઇચ્છતા હોય છે.

• બેકારીના પ્રકાર :

બેકારી ઘણા કારણોસર સર્જાય છે. જો હકીકતને આધારે જોઈએ તો બેકારીના વિવિધ પ્રકારો ગણાવવામાં આવ્યા છે. જે. આર. મહત્ત્વના બેકારીના મુખ્ય પ્રકાર નીચે મુજબ જણાવ્યા છે.

→ (i) આકસ્મિક અને મોસમી બેકારી :

ઘણા ઉદ્યોગો અને વ્યવસાયોની પ્રકૃતિ ઋતુ - ઋતુ બદલાતા હવામાન ઉપર આધાર રાખતી પ્રવૃત્તિઓમાં આકસ્મિક રીતે માંગ ઘટાડો પણ હોય છે. ઘણા કે અમુક પણ બેકારી સર્જાય છે. તે આકસ્મિક બેકારી છે.

(ii) આયોજિત કે ઔદ્યોગિક રચનામાં પરિવર્તન આવતાં સર્જાતી બેકારી :

→ પરંપરાગત વ્યવસાયના સ્થાને નવા વ્યવસાય અસ્તિત્વમાં આવે અથવા ઔદ્યોગિક એકમોમાં નવાં યંત્રો બેસાડવામાં આવે ત્યારે શ્રમની માંગ અને પુરવઠામાં અસમતુલા ઊભી થાય છે. કેટલાક ઔદ્યોગિક અને વ્યાવસાયિક પુરવઠામાં અસમતુલા ઊભી થાય છે. કેટલાક ઔદ્યોગિક અને વ્યાવસાયિક પરિવર્તનો એવાં હોય છે. જેમાં શ્રમની માંગ કરતાં શ્રમનો પુરવઠો વધી જાય છે.

(iii) શિક્ષિત બેકારી :

→ યુવાન વ્યક્તિ તેમનું શિક્ષણ કે તાલીમ પૂર્ણ કરે તે પછી અમુક વર્ષ સુધી જ્ઞાનના પ્રત્યક્ષ અનુભવના અભાવે નોકરી મેળવી શકે નહિ ત્યારે તેઓ કામચલાઉ રીતે બેકાર રહે છે. આ પ્રકારની બેકારીને શિક્ષિત બેકારી તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે. ભારત જેવા અલ્પવિકસિત દેશોમાં શિક્ષિત બેકારીનો પ્રશ્ન વધુ ગંભીર સ્વરૂપ લેતો જાય છે. અર્ધબેકારી માટે લોર્ડ કેઇન્સ અનૈચ્છિક બેકારી શબ્દ પ્રયોજ્યો છે. અનૈચ્છિક બેકારીની વ્યાખ્યા કરતાં કેઇન્સ કહે છે.

નામ: ડાભોળ ખુશ્બુબેન રાજેન્દ્રભાઈ
સેમ : 2
રોલ નં: 32

વિષય : ભારતની સામાજિક સમસ્યાઓ

આર્ટ્સ એન્ડ કોમર્સ કોલેજ સંતરામપુર

ભારતીય કુટુંબ

નામ: તાવિયાડ મિનાબેન
રોલન: ૯૫૧
વિષય: સમાજશાસ્ત્ર

1.1 કુટુંબનો અર્થ લક્ષણો અને અપવાદો

યંગ અને મેક

[illegible]

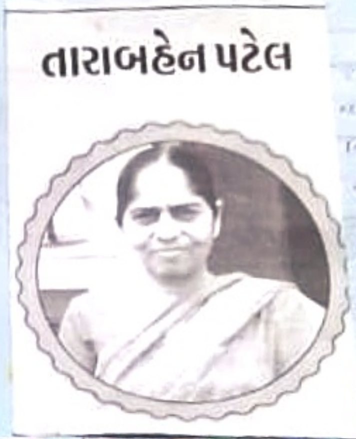

[illegible]

કુટુંબ એક સર્વત્રિક જૂથ છે

[illegible]

કુટુંબના પાયામાં લાગણી અને ભાવના

[illegible]

વ્યક્તિનુ ઘડતર

કુટુંબમાં બાળકોનો જન્મ થાય ત્યારે બાળકોની શારીરિક જરૂરિયાતો હોય છે પરંતુ બાળક જેમ જેમ મોટુ થતુ જાય તેમ તેમ પરિવારમાં સહજતાથી સામાજિક જવાબદારી સમજતુ થાય અને સામાજિક રીત રિવાજોથી પરિચિત થતુ જાય છે. સગાવહાલા પડોશીઓમાં માતા-પિતા ભાઈ બહેનો મિત્રો પોતાનુ કુટુંબ પોતાનુ ગામ ભાષા રીતી રિવાજ વગેરે સમજનો સામાજિક રીતે પુખ્ત બને છે પોતાને માટે કુટુંબને માટે ગામને માટે સારૂ શુ ખરાબ શુ વગેરેનુ શિક્ષણ તેને આપો આપ મળી જાય છે. આ રીતે બાળકનુ સામાજિક માનવમાં ઘડતર થાય છે.

મર્યાદિત કદ

[illegible]

સામાજિક નિયમન

[illegible]

સમાજમાં કેન્દ્રવર્તી સ્થાન

સમગ્ર સમાજમાં કુટુંબ કેન્દ્ર સ્થાને છે કુટુંબ ઉપર જ સમગ્ર સમાજનો આધાર રહેલો છે. જો કુટુંબ ન હોય તો સમાજ પણ ન હોય બાળકોનુ સામાજિકરણ કરવામાં કુટુંબ જ મુખ્ય ભાગીદારી કરે છે. સંસ્કૃતિની સ્થાપનામાં અને તેના વિસ્તારમાં કુટુંબનો જ ભાગીદારી મહત્વનો છે. કુટુંબના દરેક સભ્ય જેમકે બીમાર લોકોની સારવાર કરવામાં કે વૃદ્ધો અને અપંગોને નિભાવવામાં કુટુંબનો જ મુખ્ય ભુમિકા છે. સમાજને ધારણ કરવાનું કામ સમાજ જીવનને તર્ફ બઢ બના વાનુ કામ કુટુંબ કરે છે

ઉત્પાદન અને ઉપભોગનુ એકમ

ડૉ એ આર દેસાઇ એવુ જણાવે છે કે સમાજમાં ઉત્પાદન અને ઉપભોગનું કામ કુટુંબ છે આવો વિચાર રજુ થયો છે કે પ્રત્યેક કુટુંબ સમાજ ને ઉપયોગી વસ્તુઓ કે સેવાઓ પુરી પાડે છે. ખેડુત કુટુંબ ખેતી કરીને અનાજ દ્વારા ઉત્પન્ન કરે છે અને સમાજને આપે છે. પશુપાલનો કરનારા કુટુંબો દુધ દહીં ઘી કે દુધની બનાવટોની વસ્તુ આ સમાજને પુરી પાડે છે. વ્યવસાય કરનારા લોકો પોતાની રીતે સમાજની જરૂરિયાતો સંતોષે છે. આ જ રીતે કુટુંબ ઉત્પાદનનુ કામ સમાજ પર બને છે

સન્માન જવાબ

[illegible]

heliya Ankitaben Dilipbhai Roll no :- 630 Sem :- 2

સામાજીકરણનો અર્થ અને એજન્સીઓ

સામાજીકરણનો અર્થ :- કિંગ્સલે ડેવિસના શબ્દોમાં જન્મજાત ... માનવ બાળકનું સામાજિક વ્યક્તિ તરીકે ઘડતર કરવાની પ્રક્રિયાને સામાજીકરણ કહેવામાં આવે છે.

ઓગબર્ન અને નિમકોફ જણાવે છે કે 'સામાજીકરણ એક એવી પ્રક્રિયા છે કે જેના દ્વારા વ્યક્તિ જૂથના ધોરણોને અનુરૂપ આચરવાનું શીખે છે.

સામાજીકરણની એજન્સીઓ :-

(૧) કુટુંબ :- સામાજીકરણની એજન્સી તરીકે કુટુંબ અતિ મહત્વનો ભાગ ભજવે છે. આથી સી. એચ. કૂલે નામના સમાજશાસ્ત્રીએ કુટુંબ જેવા પ્રાથમિક જૂથ તરીકે વર્ણવેલું છે. સામાજીકરણનું શ્રેષ્ઠ કાર્ય કુટુંબ જ કરે છે.

(૨) મિત્રજૂથ :- વ્યક્તિનું સામાજીકરણ તેમના વડીલો દ્વારા થાય છે તેમ તેની સમવયસ્ક વ્યક્તિઓ કે સમોવડિયા મિત્રો દ્વારા પણ થાય છે. સમવયસ્ક જૂથો, ઉંમર અને દરજ્જાની બાબતમાં લગભગ સમાનતા ધરાવતી વ્યક્તિઓનાં બનેલા છે.

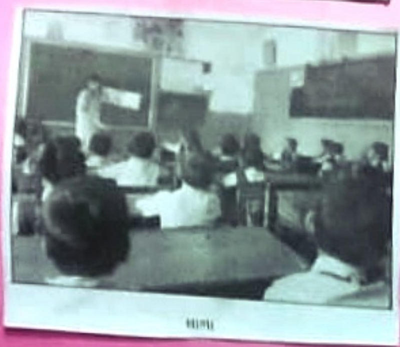

(૩) શાળા :- વ્યક્તિના સામાજીકરણની એજન્સી તરીકે માતાપિતા અને કિશોરજૂથો ઉપરાંત શિક્ષકો અને શાળા મહત્વની ભૂમિકા ભજવે છે.

(૫) સંચાર માધ્યમો :- તાર-ટપાલ, ટેલિફોન, રેડિયો, વર્તમાનપત્રો, સામાયિકો વિગેરે સંચાર માધ્યમોની વ્યવસ્થામાં આવે છે. પ્રત્યેક છપાયેલો શબ્દ સામાજીકરણ માટે મહત્વનો સ્ત્રોત બને છે.

HANI NEHABEN

પ્રો. મહાજન કલ્પનાબેન
વિષય :- ભારતીય કુટુંબ
રોલ નં :- 610
સેમેસ્ટર :- 2

પ્રકરણ | ભારતીય કુટુંબ

કુટુંબના વિવિધ લક્ષણો :-

1 કુટુંબ એક સાર્વત્રિક જૂથ છે. કોઈ પણ સમાજ એવો નથી કે જ્યાં કુટુંબનું અસ્તિત્વ ન હોય. [illegible] આધુનિક યુગ હોય કે પુરાતન યુગ હોય કુટુંબનું અસ્તિત્વ [illegible] છે. માનવ સમાજનું [illegible] કુટુંબનું [illegible] છે. [illegible]

2 કુટુંબના ભાવાત્મક લક્ષણો અને ભૂમિકા: કુટુંબના સભ્યો [illegible] ભાઈ અને [illegible] પતિ-પત્ની વચ્ચેનો પ્રેમ છે તેવી [illegible] માતા-પિતા અને બાળકો વચ્ચેનું ઊર્મિનું બંધન, માતૃપ્રેમ, માતૃભક્તિ, પિતૃભક્તિ અને [illegible] ભાવનાઓનું કુટુંબ [illegible] સ્થાન [illegible] છે. કુટુંબના સભ્યો વચ્ચેનું આ મહત્વની [illegible] ઊર્મિતત્વ વ્યક્તિત્વ ઘડતરની પ્રક્રિયામાં ભાગ ભજવે છે. આવા ભાવાત્મક પાસાં કુટુંબની સંસ્કૃતિ પ્રદાન કરતી અને સામાજિકતા ઉપરની મહત્વની સંસ્થા છે.

3 વ્યક્તિનું ઘડતર :- કુટુંબના બાળકોનો જન્મ [illegible] થાય ત્યારે બાળકની શારીરિક સ્થિતિથી [illegible] તેમ તેમ [illegible] છે. પરંતુ બાળક જેમ-જેમ મોટું થતું જાય અને સામાજિક [illegible] માતા-પિતા [illegible] રીત-રીવાજોથી પરિચિત થતું જાય [illegible] પોતાના માટે કુટુંબની [illegible] માટે કુટુંબની માટે, ગામની માટે [illegible] આપોઆપ [illegible] થાય છે. આ રીતે બાળકનું સામાજિક [illegible] ઘડતર થાય છે.

4 મર્યાદિત કદ :- કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ઉપર કુદરતની નિયંત્રણ રહે છે. આ જૂથમાં પ્રજનન દ્વારા સભ્યોની પ્રક્રિયા થાય છે. જેથી જન્મ આપવાની [illegible] સભ્યસંખ્યા અમર્યાદિત [illegible] મર્યાદિત હોવાથી આ જૂથની સભ્યસંખ્યા [illegible] વિકાસની આપોઆપ [illegible] નથી. [illegible] અને [illegible] કુટુંબની કદ ઘટી રહ્યું છે. ભારતીય કુટુંબો પણ કદમાં નાના બની રહ્યાં છે.

5 સામાજિક નિયંત્રણ :- પ્રત્યેક કુટુંબના સભ્યોને કઈ રીતે વર્તન કરવાનું છે. અને પ્રત્યેક કુટુંબે કઈ રીતે વર્તવાનું તે આપોઆપ નિયંત્રિત [illegible] થાય છે. એક કુટુંબના પતિ-પત્નિ વચ્ચેના સંબંધો [illegible] તેઓ પરસ્પર એકબીજાની વફાદાર [illegible] નિયમોથી થાય છે. એક તેઓ બાળકો પ્રત્યે [illegible] રહેવા બંધાયેલા છે. ઉછેરની અને ભરણપોષણ વગેરે જવાબદારીઓ આપોઆપ તેમણે પરિપૂર્ણ કરવાની છે તેવું [illegible] પ્રમાણે બાળકોએ પોતાના [illegible] છે. [illegible] માતા-પિતાએ સાચવવાના છે.